

HÁSKÓLI ÍSLANDS
RANNSÓKNASETUR Í FÖTLUNARFRÆÐUM

Minnisblað varðandi þjónustusvæði með lágmarksfjölda íbúa.

Frá: Samstarfshópi um ný frumvörp, reglugerðir og NPA handbók

Efni: Skipting landsins í þjónustusvæði og skilyrðið um 8000 íbúa þjónustusvæði felld úr gildi

Dagsetning: 17. janúar 2018

Um samstarfshópinn: Í hópnum eru fulltrúar frá NPA miðstöðinni, Landssamtökunum Proskahjálp, Rannsóknasetri í fötlunarfræðum við Háskóla Íslands, Tabú og Öryrkjabandalagi Íslands.

Í fyrirbyggjandi frumvarpi til laga um þjónustu við fatlað fólk með miklar stuðningsþarfir er gert ráð fyrir að horfið verði frá núgildandi ákvæðum varðandi skiptingu landsins í þjónustusvæði við fatlað fólk og að hverju og einu sveitarfélagi verði heimilað að annast þessa þjónustu. Í athugasemdum í frumvarpinu segir um þetta:

Í 6. mgr. er kveðið á um að sveitarfélagi sé unnt að fela öðru sveitarfélagi eða lögaðila að taka ákvarðanir um þjónustu samkvæmt lögnum, en það er breyting frá því sem nú er kveðið á um í lögum um málefni fatlaðs fólks. Í 2. mgr. 4. gr. þeirra laga segir að landinu skuli skipt í þjónustusvæði þar sem séu að lágmarki 8.000 íbúar. Þannig er fallið frá því að um skyldu sé að ræða, verði frumvarp þetta að lögum, og sveitarfélögum gert þetta heimilt.

Vegna þessa er óhjákvæmilegt að benda á að sveitarfélög í landinu eru nú um 70 talsins, mjög misjafnlega fjölmenn og þar af leiðandi mjög misjafnlega í stakk búin til að veita fötluðu fólki þá margbreytilegu þjónustu sem það á rétt á lögum samkvæmt og hefur afar mikla hagsmuni af því að fá. Það er því nauðsynlegt að rifja upp á hvaða rökum og sjónarmiðum sú ákvörðun löggjafans byggðist að samþykkja ákvæði um þjónustusvæði þegar ábyrgð á þjónustu við fatlað fólk var færð frá ríki til sveitarfélaga árið 2011.

Þau ákvæði er að finna í 4. gr. laga nr. 59/1992, um málefni fatlaðs fólks og hljóða þau svo:

Landinu skal skipt í þjónustusvæði þannig að á hverju þjónustusvæði séu að lágmarki 8.000 íbúar. Fámennari sveitarfélög skulu hafa samvinnu við önnur sveitarfélög um skipulag og framkvæmd þjónustu við fatlað fólk skv. 1. mgr. og bera þau þá sameiginlega ábyrgð á skipulagi og framkvæmd þjónustunnar sem og kostnaði vegna hennar nema annað sé tekið fram eða leiði af öðrum lögum.

...

Ráðherra er heimilt að veita undanþágu frá íbúafjölda skv. 2. mgr. á grundvelli landfræðilegra aðstæðna, enda hafi viðkomandi sveitarfélag eða sveitarfélög sýnt fram á getu til að veita þjónustu í samræmi við ákvæði laga þessara.

Náist ekki samkomulag milli sveitarfélaga um að mynda þjónustusvæði skv. 2. mgr. getur ráðherra, að höfðu samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga, tekið ákvarðanir um stærð eða mörk þjónustusvæða og eru þær ákvarðanir bindandi fyrir hlutaðeigandi sveitarfélög.

Um tilgang þessara ákvæða um þjónustusvæði með lágmarksfjölda íbúa segir í athugasemdum í lagafrumvarpinu þar sem mælt var fyrir um þjónustusvæðin:

Lagt er til að landinu verði skipt í þjónustusvæði þannig að á hverju þjónustusvæði séu að lágmarki 8.000 íbúar. Er því gert ráð fyrir að sveitarfélög með færri en 8.000 íbúa hafi samvinnu við önnur sveitarfélög um skipulag og framkvæmd þjónustu við fatlað fólk þar sem ekki var talið rekstrarlega hagkvæmt fyrir fámennari sveitarfélög að standa ein að þjónustunni þannig að gæði væru nægilega tryggð. Tilaanaur þjónustusvæða er því að trvaaja að beir sem veita þjónustuna hafi faalega og fiárhaasleaa getu til að sinna verkefninu. Enn fremur standa vonir til að einstök þjónustusvæði geti stuðlað að almennri eflingu félaasþjónustu sveitarfélaaa en mikilvægt er að þjónustusvæðin hafi vfir að ráða fjölbreyttum þjónustuúrræðum og nauðsynlegri sérþekkingu í málaflokknum til þess að geta sinnt verkefninu. Faalegur viðbúnaður barf að vera til staðar svo að unnt sé að mæta beim þjónustubörfum sem fyrir hendi eru með tiltölulega skömmum fyrirvara, svo sem vegna fæðinaar fatlaðs barns eða flutninga fatlaðs einstaklinga á svæðið. Enn fremur er með þessu skipulaqi leitast við að takmarka áhættu af sveiflum í fjölda og þjónustubörfum fatlaðs fólks.

...

Ljóst er að í ákveðnum tilvikum er það erfiðleikum bundið að mynda þjónustusvæði með 8.000 eða fleiri íbúa í samræmi við 2. mgr. ákvæðis þessa í ljósi landfræðilegra aðstæðna. Í því sambandi má nefna níu sveitarfélög innan Fjórðungssambands Vestfirðinga, Sveitarfélagið Hornafjörð, Norðurþing og Vestmannaeyjabæ. Því er gert ráð fyrir að ráðherra velferðarmála sé heimilt að veita undanþágu frá skilyrðinu um íbúafjölda á þjónustusvæði á grundvelli landfræðilegra aðstæðna enda hafi viðkomandi sveitarfélaa eða sveitarfélög sýnt fram á getu til að veita þjónustu í samræmi við ákvæði laqanna. Þá er gert ráð fyrir að til þess geti komið að sveitarfélög nái ekki samkomulagi sín á milli um myndun þjónustusvæðis og er lagt til að velferðarráðherra sé þá heimilt, að höfðu samráði við Samband íslenskra sveitarfélaga, að taka ákvarðanir um stærð eða mörk þjónustusvæða. Þær ákvarðanir yrðu bindandi fyrir hlutaðeigandi sveitarfélög.

Ekki verður annað séð en þessi rök fyrir þjónustusvæðum með lágmarksfjölda íbúa séu enn í fullu gildi. Og raunar er það svo að í þeim frumvörpum sem nú liggja fyrir, þ.e. um þjónustu við fatlað fólk með miklar stuðningsþarfir og um breytingu á lögum um félagsþjónustu sveitarfélaga, eru mikilvæg nýmæli sem styrkja þessi rök fyrir þjónustusvæðunum enn frekar. Þar má nefna ákvæði um skyldur til að hafa **starfsfólk með tiltekna fagmenntun** og ákvæði um **notendaráð og notendasamráð**. Augljóst er að til að geta uppfyllt þessi skilyrði svo vel sé er afar æskilegt að þjónustusvæðin séu ekki of fámenn.

Þá verður að benda á að sú aðferð sem nú er höfð til að skipta fé milli þjónustusvæða kann að eiga illa við ef umrædd breyting verður gerð á lögnum og sýnist því nauðsynlegt að skoða það áður en slík ákvörðun verður tekin.

Og síðast en ekki síst. Ef að umrædd breyting á lögum varðandi þjónustusvæði nær fram að ganga verður enn örðugra en nú er fyrir ríkið að standa við þá **lagalegu skyldu sína að tryggja jafnræði og samræmi milli búsetusvæða** fatlaðs fólks. Það er nú þegar brýnt og snúið viðfangsefni og verður enn örðugra viðfangs með fleiri „þjónustueiningum“. Í því sambandi verður að líta til þess að það er alvarlegt brot gegn mannréttindum ef íbúum landsins er mismunað á grundvelli búsetu hvað varðar

þjónustu þar sem í húfi eru mjög miklir hagsmunir og réttindi þeirra sem í hlut eiga og mjög oft er þjónustan forsenda þess að þeir sem á henni þurfa að halda fái notið mikilsverðra mannréttinda í skilningi laga.

Einnig verður í þessu sambandi að líta til þess að ósamræmi og/eða ójafnræði á milli búsetusvæða að þessu leyti vegur einnig mjög alvarlega að tækifærum fatlaðs fólks til að flytjast á milli svæða og mest að tækifærum þeirra sem hafa miklar þjónustubarfir vegna fötlunar sinnar og eru því mest háðir þjónustunni. Rétturinn til að ráða búsetu sinni er mannréttindi í skilningi stjórnarskrár og mannréttindasamninga. Eftir því sem „þjónustueiningarnar“ verða fleiri eykst hætta á ósamræmi milli þeirra eðli máls samkvæmt.

Með vísan til þess sem að framan er rakið verður að vara mjög við þeirri breytingu varðandi þjónustusvæði sem gert er ráð fyrir í fyrir liggjandi frumvarpi og er skorað á velferðarnefnd og Alþingi að taka þau ákvæði frumvarpsins til endurskoðunar.

